Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Zaṿl rimer

Menaḥem
מנחם

Ṿarshe, 1923

לטיפּאַק עטרעפ סאָד

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8195

Visual Library

דאָס פערטע קאַפּיטל

יכן לאָזן, ווינטלעך בלאָזן
און אויף ביימער זינגט און גרינט.
וואָס-זשע ברענגט צו מיר דער פרילינג
אויף די פליגלען פון דעם ווינט?

גרוסן ברענגט ער מיר צוטראָגן
און זיי זאָגן — ווייט פון דאַן,
צווישן הימל בלוי און פעלדער
איז דיין שטילער גליק פאַראַן.

צי מיין גליק איז פאַר די אויגן,
צי פאַר טויזנט מייל אַוועק,
ס'איז אַלץ איינט אַוועקגעפלויגן,
און דער וועג איז אָן אַ ברעג.

וואָס-זשע ציט דאָס האַרץ כּסדר
צו דעם וועג אין פעלד אַריין,
ווי ס'וואָלט עמיצער דאָרט וואַרטן
אין דעם אומעטיקן שיין?

שטייט דאָרט עמיץ, גייט דאָרט עמיץ
אין די אָוונט-שאָטנס אום?
גראָב איך איין מיין קאָפּ און פּנים
אין די פייכטע גראָזן שטום.

פייכט איז גראָז און פעלד אין אָוונט,
ווערט מיין פּנים אויך אַזוי.
פּנים פייכט און פייכטע אויגן —
איז עס טרערן אדער טוי?

טוי צי טרערן וויסן שטערן
און דער ווינט, וואָס ווישט זיי אָפּ
און דער ווינט ווי אַ געליבטע
קומט און גלעט מיין מידן קאָפּ.

גלעט מיין קאָפּ און ברענגט מיר גרוסן
און זיי זאָגן — ווייט פון דאַן,
צווישן שטילע אָוונט-שאָטנס
איז דיין שטילער גליק פאַראַן.

אַזוי האָט זאַוול אויף-דער נאַכט געזונגען און געשפּילט.
עס האָט אַ אומעט און אַ זעליקייט אַרויסגעשפּילט,
און פון די אויגן זיינע, פון זיין גאַנג און רעדן
האָט ווי אַ קרייז פון גוטסקייט זיך געצייכנט אַרום אים,
און ער איז אומגעגאַנגען אין דעם קרייז, און ס'האָט נישט ער,
נישט קיינער אַרום אים געכאַפּט זיך אויף דעם שטילן כּשוף,
וואָס ווערט זיי אָפּגעטאָן אין זיינע ד' אמות.
אין נאָס אַמאָליקע חברים, אין דער היים די מאַמע,
אַפילו צייטנווייז דער טאַטע האָט זיך אָפּגעשטעלט
און ס'האָט אים אויסגעדאַכט, אַז נאָר דער אַלטער ר' מנשה,
וואָס טאָגט און נעכטיקט ביי זיין שטענדער אין בית-מדרש,
קאָן קוקן מיט אַזוינע אויגן ווי דער זון זיינער, דער זאַוול.

און גוט איז אויך געווען יעדערער אין יענעם הויז.
ער איז דאָס ערשטע מאָל אויף וועטשערע פאַרבליבן,
און ס'האָט ר' חיים לייב זיך נאָכגעפרעגט, וואָס איז געווען
דער מער מיט אים, און פריידע קעגנאיבער
האָט אים אַליין באַדינט, געלערנט מיט אַ וואונק
ווי אומצוגיין מיט גאָפל-מעסער, און ביים זייט האָט בעקא
זיך צוגעהערט, גערעדט פון זיינעטוועגן און געענטפערט
אויף אַלץ, וואָס ער האָט אָפגעשוויגן. ליזע איז דערנאָך
געשטאַנען צווישן זיינע קני, געצויגן ביי אַ לאָץ,
און ער, נישט פילנדיק, האָט איר די האַנט געגלעט.
אַז מ'האָט אין הויז גענומען גרייטן זיך אויף געסט,
האָט פריידע, זיצנדיק מיט אים אַמאָל, געזאָגט:
— אַזוי וועט אונזער בעקא שוין אַוועק פון אונז.
מען וועט מיט מזל תנאים שרייבן — און דערנאָך,
אַז גאָט וועט געבן, קומט אַ חתונה און אויס —
אַוועקגעפאָרן אונזער בעקא. — טרערן אין די אויגן
און שיין פון יום-טובדיקייט אויף איר פּנים,
דער זעלבער שיין און אומעט, וואָס אין זאַוולען,
נאָר מאַמישער און אָפענער אַרויס. און אַז ער גייט אַוועק,
דערפילט ער, אַז ער האָט עפּעס בשותּפות מיט אַ מאַמע,
און זאָגט פאַר זיך: וועט אונזער בעקא שוין אַוועק פון אונז. . .

מען האָט געלאַדן געסט אויף ל"ג בעומר אָוונט,
נאָר מיט אַ צוויי טאָג פריער האָט שוין זאַוול אויף דער גאַס
דערזען בעקאַן מיט אַ פרעמדן — און אַנטלאָפן.
אַ יונגערמאַן מיט שוואַרצע וואָנסעס, העלן הוט,
מיט העלע הענטשקעס און אַ שטעקן אויף דער האַנט,
און זי, אין האַנט אַ שירעמל, איז ביי זיין זייט
געגאַנגען גלייך און לייכט — און ס'האָט די גאַס,
באַלויכטן פון די שויפענסטער, זיי ביידן נאָכגעקוקט.
האָט ער שוין מאָרגן אויסגעמיטן דעם שפּאַציר אין אָוונט,
און אויפן דריטן טאָג, ווען אָנגעטאָן אין שוואַרצן,

איז ער שוין גרייט געווען צו גיין, האָט זיך די האַנט
נישט ווילנדיק אַ ציִ געטאָן צום שאַכטל מיטן פידל
און גלייך צוריקגעכאַפּט: נאָך וואָס? מען האָט אים נישט דערמאָנט
פון פידל מיטנעמען אין ער איז נישט קיין קלעזמער,
וואָס גייט אויף שמחות. אים האָט מען געבעטן, זאָל ער וועלן,
און ער דאַרף גיין. אָבער די אויסגעשטרעקטע האַנט
האָט ס׳איריקע געמאָנט: ווי בעקא וועט צופרידן זיין,
און פריידע און די קליינע ליזע. און נאָר דאָס אַליין?
אַ פרעמדער מענטש וועט זיין, אַ שיינער, אַ פאַרפּוצטער,
און אַלע אויגן וועלן זיין אויף אים מיט איר,
אויף זיי צוזאַמען, און אַ פידל איז אַן שוץ, אַן אַנלען.
מיט בעקאן — ער, און זאָל מיט דער פידל.
ווי שלעכט ער טראַכט! ווי קאָן אים איינפאַלן
אַזוי צונויפפאָרן! ער מיינט עס נישט, באמת — נישט.
אָר גלאַט אַזוי — אַ פרעמדער מענטש, און רעדן קאָן ער נישט,
איז מיט דער פידל זיכערער. באַשליסט ער עס אַזוי,
נאָר שוין אין גאַס און מיטן שאַכטל כאַפּט ער זיך
און האָט חרטה: דוקא ווייל אַזוי האָט ער געדאַרפט
אַליין מיט גאָרנישט קומען און זאָל זיין וואָס וויל זיך!
צוריקגיין אָבער וועט ער נישט. פאַרפאַלן. גייט ער,
און דאָס, וואָס אין דער האַנט, ווערט שווער און ס׳פילט זיך
ווי ס׳וואָלט אַ טויטע זאַך דאָרט ליגן.

שוין פון ווייט
פאַרשיינט דאָס הויז די גאַס. די פענסטער זענען אָפן.
ער גייט אַריין, און פון דעם עולם, אַלט און יונג,
אין העלן שיין פון בליצלאָמפּ, גייט אַנטקעגן בעקא.
אַ בלייכע איז זי, בלייכער נאָך אין שוואַרצן זייד,
וואָס נעמט זי שטייף אַרום. אויך ער איז בלייך —
ער ווייסט עס — און אויך ער איז אָנגעטאָן אין שוואַרץ.
ס׳איז גאָרנישט — בלויז פאַרבייגעגאַנגען אַ געדאַנק
און ס׳מיינט נישט קיין זאַך. בעקא קוקט אויף אים און דאַנקט

פֿאַר דאָס, וואָס ער האָט מיטגעבראַכט, און פֿריידע אויך.
די אָנגעפּאָרענע זענען בישטאָ דערווײַל. זיי שטייען אײַן
אין גרויסן גאַסט-הויז, וואָס אַנטקעגן די בולוואַרן,
און דאַרפֿן אָנקומען. איז פֿלוידערט מען דערווײַל,
מען לאָזט זיך געבן כּיבוד און מ׳איז אָנגעצויגן,
און עמיצן פֿאַלט אײַן צו בעטן זאַוולען שפּילן.
כאַפּט בעקא אונטער די בקשה, זעט ער אירע אויגן,
דערפֿילט ער יענעם אָוונט אויפֿן וועג צווישן די ביימער,
די שפּיל פֿון דער לבנה אויפֿן וואַסער, פֿריידעס טרערן
און אירע ווערטער: „אונזער בעקא״ – קלײַבט זיך אַלץ אײַנאײַנעם
און שטעלט זיך צווישן האַלז און האַרצן, נעמט ער זיך צום שאַכטל
און ס׳פֿאַלט אַוועק די טויטקייט, וואָס ער האָט געטראָגן,
נאָר ס׳ציטערן די הענט, און ציטערנדיק, אײַנגעגראָבן
דעם קאָפּ אין בוזעם, פּרוּווט ער אויס די סטרונעס
און שפּילט. ער ווייס נישט וואָס און דאַרף נישט וויסן.
זאָל נאָר די ערשטע ציטערניש אַריבער, זאָל נאָר פֿרײַ
די האַנט זיך נעמען רירן, איז שוין פֿול דאָס האַרץ
און ס׳וועט אים פֿירן.

נישט געפֿילט ווי לאַנג
ער האָט געשפּילט, ביז ס׳האָט זיך אָנגעהויבן מורמלען,
און קוקנדיק אַהין, וואו פֿריידע שטייט, האָט ער דערזען
דעם פֿרעמדן יונגנמאַן און נעבן אים אַ פֿרוי, אַ עלטערע –
זײַן מוטער מן הסתם – און פֿריידע האָט זיי ביידן
דערציילט עפּעס אין אויער און געוויזן מיטן אויג
אויף אים, אויף זאַוולען, און די מוטער מיטן זון –
זיי האָבן צוגעשאָקלט מיט די קעפּ. און מיטאַמאָל –
צי האָט פֿון ערגעץ־וואו אַ בדחן זיך דערוועקט אין זאַוולען,
צי גאָר דאָס חנפֿענען פֿון אַלע זײַנע זיידעס,
די פּראָסטע בעלי־מלאכות, צו די רײַכע לײַט,
צי אפשר האָט ער גאָר מיט פֿריילעכקייט און טומל
געוואָלט אין זיך אַליין אַריבערטומלען אַזאַ זאַך,

וואָס האָט זיך אויפגערודערט פון דעם פרעמדנס בליק, —
נאָר מיטאַמאָל האָט ער אַ נעם געטאָן אַ פריילעכס.
אַ וויוואַט אויפגעשפילט לכבוד די געהויבענע
און שיינע געסט, געציקלט זיך פאַרשייט און חניפהדיק,
און פלוצלינג מיט אַ הילכיקן און ווילדן ראַץ
די הענט אַראָפּגעלאָזט. עס איז געוואָרן אַ געקלאַפּע־ריי
און צווישן אַלעמען האָט זיך דער פרעמדער יונגערמאַן
אַ וועג געשניטן, צוגעקומען גלייך צו זאַוולען,
גענומען ביי דער האַנט, און דאַן פון בוזעם־קעשענע,
פון ברוינעם לעדער־טאַש אַרויסגעצויגן אַ פּאַפּירל
און זאַוולען אין דער האַנט אַריינגעלייגט. ס׳איז שטיל געוואָרן.
און אַלע האָבן צוגעקוקט, ווי דאָס פּאַפּירל איז געפאַלן
פון זאַוולס האַנט אויף דר׳ערד, ווי פייער־רויט
האָט זיך זיין פנים אָנגעצונדן, ווי די נאָזלעכער און ברוסט
האָט אים גענומען פאָכן, און פאַמעלעך, שטיל
האָט ער זיך הינטערוויילעכטס צו דער טיר געררוקט.
דערווייל איז שוין דער פרעמדער נעבן אים געשטאַנען,
פאַרענטפערט זיך, און ביי דער טיר האָט בעקאַ אים
פאַרצוימט דעם וועג. האָט ער זיך דורכגעשפּאַרט,
און ערשט אין דרויסן, לויפנדיק נאָך אים,
האָט זי אים ביי דער האַנט אַ כאַפּ געטאָן:
— איך בעט אייך, זאַוול!.. איז ער שטיין געבליבן,
זיך אומגעקערט צו איר מיט אַ פּאָר ווילדע אויגן
און אויסגעצישעט: — לאָזט מיר אָפּ די האַנט!
זי איז געבליבן אַ פאַרציטערטע פון קול זיינעם,
און מיט דער מאַמען, מיטן חתן, מיט די געסט אַרום
איז זי נאָך אַלץ געשטאַנען, קוקנדיק נאָך אים אין שרעק.

און אַז מען בייסט שוין איין די פינגער ביזן ביין,
און אַז מען רייסט מיט נעגל שטיקער לייב פון זיך,
און אַז מען רעוועט שטומערהייט אין זיך אַריין —
וואָס העלפט עס דען? די פּיין בלייבט סיי־ווי פּיין

און לאָזט זיך נישט פֿאַרגעסן. ביז עס קומט אַרויף
דאָס גרויס רחמנות אויף דעם אומגליקלעכן מענטש,
צעגייט זיך עס אין טרערן איבער אַלע אברים,
ווערט אויסגעווייקט דאָס האַרץ אין צער אויף זיך,
און ס'נעמען מיטוויינען די ווענט און טיש,
די זוילן פֿון די שיך, דער דיל אונטער די פֿיס,
און ווען עס וויינט שוין אַלץ אין צער — איז וואויל.
דאַן דאַרף מען מער קיין מענטש און טרייסט פֿון מענטשן נישט,
און ס'איז נישטאָ קיין אומרעכט און באַליידיקונג,
ווייל אַלץ אַרום איז צער און אַלץ איז שטיל געוויין,
און ווי אַ טייך טראָגט עס אַוועק אויף לייכטע וואַסערן
און שווימסט אַזוי ביז וואַנען דו פֿאַרגעסט דעם ברעג,
וואו בסט געלעגן רעוועדיק פֿון ווייטאַק.

פֿאַרגעסט? פֿאַרגעסן עס אינגאַנצן קאָן מען נישט.
אין שטילקייט פֿון דעם איינגעוויגטן צער קומט עס אַרויף
אַזוי ווי זיפֿצן ביי אַ קינד אין דער באַרואיקונג
פֿון נאָך אַ גרויס געוויין, און אַלץ גייט ווידער דורך
ווי הינטער אַ געדיכטער טוך. נאָר ווען עס קומט צוריק,
איז דאָ נאָר איין געפֿיל: אַ שרעק, אַ טעמפּע שרעק,
און אַ פֿאַרלאַנג, עס זאָל זיך קיינמאָל מער נישט אומקערן
און אָפּגעווישט זאָל ווערן די געדעכעניש דערפֿון.
און אַז אין איינעם אַ פֿאַרנאַכט האָט זאַוול ביי דער שוועל
פֿון טאַטנס רימערײַ דערזען בעקאַן — איז עס נישט בעוועגן
קיין ציטערניש ווי פֿריער, נאָר אַן איינגעשטיקטער כעס,
אין כורא אַ פֿאַרביסענער. איז ער אַרויס צו איר
און הייזעריק אַ זאָג געטאָן: — וואָס דאַרפֿט איר דאָ?
— איך וויל אייך זען. כ'וויל רעדן מיט אייך, זאַוול.
— מען דאַרף נישט. גייט אַהיים. — די אויגן צו דער ערד,
און אין זיין קול אַזאַ געזונקענקייט, וואָס האָט אין אירע קני
אַ נאָגעניש פֿון שוואַכקייט אָנגעגאָסן. קוים צו הערן
האָט זי דעם אָטעם אָפּגעצויגן: — זאַוול! זאַוול:

– וואָס ווילט איר? – רעדן מיט אייך. קומט.
זי איז נאָך אים אין שטוב אַריין מיט אַ גוט ג׳אָוונט,
אַרומגעקוקט זיך און געוואָלט כאָטש מיט אַ וואָרט
פאַרגלעטן די צעמישונג אויף זיין מאַמעס פנים,
נאָר זאַוול האָט דעם פאַרטוך בלויז פון זיך אַראָפּגעוואָרפן
און איז אַרויס מיט איר. – וואוהין? – איך ווייס נישט.
די אַקסלען אירע העכערע – האָט זי געזען זיין שווערן האַלז
אָן קאָלנער און די שוואַרצע העמד, און האָט געפירט.
אַראָפּ צום טייך און מיטן ברעג – האָט בעקא אָנגעהויבן:
– עס איז געווען אַ טעות בלויז. דער חתן אירער
האָט נישט קיין שלעכטס געמיינט, און ס׳האָט אים באַנג געטאָן,
וואָס ס׳איז אַזוי געשען. ווען זאַוול זאָל אים קענען!
און ווייסט ער שוין – מען האָט געמאַכט אַ וואָרט
און ס׳קומט איר מזל־טוב. אַפילו דאָס וועט ער נישט זאָגן?
די מאַמע נעמט זיך עס אַזוי צום האַרצן, און דער טאַטע
האָט נאָכדעם עפּעס וואָס געזאָגט אַזוינס אויף לשון קודש –
אַודאי פון דער גמרא – זאַוול אפשר וואָלט פאַרשטאַנען
הייבט ליזע! יאָ, דאָ האָט אים בעקא צו דערציילן
אַזאַ מין זאַך, וואָס וועט אים גאָר הנאה טאָן.
אַ פלאַן אַזאַ. אָהאָ, ווען ער זאָל וויסן! – זאַוול הערט
און שווייגט. מען גייט ביים ברעג. ס׳ווערט טונקעלער,
צון ביי אַ באַרג מיט קלעצער שטעלט זיך בעקא אָפּ.
מען זעצט זיך און ער שווייגט. – נו, זאַוול,
לאָזט הערן כאָטש אַ וואָרט! – איך האָב נישט וואָס
– איז זי, וועט זי אים דעם פלאַן אַליין דערציילן.
און ס׳איז אַזוי. אַז ליזע קומט שוין אָן אין שול
און זי האָט ליב די פידל – און אים, זאַוולען, אויך –
זיין ערשטע ליבע דאָך – נו, האָט מען אָפּגעמאַכט,
אַז אויב ער וויל נאָר, וועט זי אָנהויבן ביי אים
זיך לערנען פידל־שפּילן. וואָס זאָגט זאַוול איצט?
ער האָט נישט וואָס צו שרעקן זיך. זי, בעקא,
וועט אפשר באַלד צוועקפאָרן, דאָן קומט אויך מישאַ –

אויף מישאַן האָט ער דאָך נישט קיין פאריבל –
און אַלץ וועט גוט זיין. יאָ? – ער זיצט ווי נישט געהערט.
– וועט איר מיר גאָרנישט זאָגן? – כ'האָב נישט וואָס.
– און קומען וועט איר? – ניין. – פאַרוואָס? – מען דאַרף נישט.
און זאַוול נעמט זיך אָן מיט אָטעם און הויבט אָן:
– ווי קום איך דאָרט אהין? אָט זעט – איך בין אַ גראָבער מענטש,
אַזאַ אָ, זעט! – ער שטרעקט די האַנט אין טונקל.
– און זאָגט אים, אייער חתן, איך בין נישט אין כעס
און ער האָט רעכט געטאָן. ווי קום איך אַזאַ איינער?
דער מאַמען אויך. מען דאַרף נישט. איך בין דאָ
אין איר זענט דאָרטן. גייט אַהיים און גאָרנישט. –
אַ ווײַלע שטיל. זי אָטעמט האַסטיקער – און ראַפּטום
טוט זי אַ כאַפּ זיין האַנט און דריקט עס צו איר ברוסט:
– נאָך וואָס, נאָך וואָס אַזוינע רייד? עס איז נישט אמת.
אַ ים פון פונקען צינדט זיך אָן פאַר זיינע אויגן,
און פילנדיק איר לייב אונטער זיין שווערער האַנט,
צונויפגעקאָרטשעט רופט ער אויס אַ וואָרט,
איין וואָרט נאָר: בעקא! – שנעל פאַלט אָפּ
זיין האַנט פון איר, עס פליט זיין הוט פון קאָפּ,
מיט איין האַנט אים אַרומגענומען, מיט דער צווייטער
דורך זיינע קרויזן גייט זי און זי רעדט:
– נו, זאַוול, נאַרישער, נו, גוטער, האַרציקער –
געגנוג. מען טאָר נישט מער. געוועזן און אַ סוף.
און ס'וועט שוין מער נישט זיין. און בעקא האָט דאָך זאַוולען ליב,
זי האָט אים ליב, אָט ווי אַ שוועסטער, ווי אַן אייגענע.
אַזוי – – – זי פילט אַ דעמפיקייט פון זיינע האָר,
און דאָך רוקט זי זיך נענטער צו אים,
כאַפּט אָן די ביידע הענט זיינע און וויל אַריינקוקן
אין פנים אים, נאָר דאָ דערפילט זי ציטערן
זיין גאַנצן גוף, אַ כליפּען הערט זיך און זי זעט –
ער גליטשט זיך פונם קלאָץ אַרונטער אויף דער ערד
און מיטן קאָפּ אין קלאָץ אין ביידע פויסטן כליפּעט ער.

זי בויגט זיך איבער, גלעט און קרייזלט זיינע האָר,
און אָט אַ בלאָנדזשען זיינע הענט, דערטאַפּן אירע,
ער טראָגט זיי צו די ליפּן, קושט זיי ציטערדיק אַזוי,
אַז קוים זי פילט זיין אָטעם אויף איר הויט,
דאַן נעמט ער בעטן זיך דורך טרערן: — גייט אַוועק.
איך בעט אייך — גייט אַהיים! — זי ענטפערט נישט,
נאָר לאָזט זיך אויף די קני אַרונטער נעבן אים,
נעמט אָן זיין פּנים, קושט אים לאַנג און שטיל,
דאַן טוליעט זי דעם שטומען קאָפּ צו זיך, צום ברוסט
און גלעט אים ציטערדיק, און אָטעמט אָפּגעריסן,
ווי אָט אַ ווייגט זי זיך פונאַנדער, און דאַן נאָך אַ קוש,
אַן איינציקן, אַן אָפּגעריסענעם — און הויבט זיך אויף,
און פאַרזיכטיק דעם קאָפּ צוריקגעלייגט און גייט.

עס איז געווען אין אַ וואָך אַרום, ווען זאַוול
איז אינדערפרי געשטאַנען ביי דער אַרבעט,
איז אָנגעלאָפן מיטאַמאָל די מאַמע און געזאָגט:
— גיי, זע נאָר, זאַוול, עפּעס האָט מען דאָרט געבראַכט
פאַר דיר אַ קאַסטן און דו דאַרפסט זיך אונטערשרייבן.
איז ער אַריין אין שטוב און אונטער נייגיריקע בליקן
פון העבלינעס אַרויסגעשלעפּט אַ פידל־שאַכטל,
געעפנט, אָנגערירט אַ סטרונע און געבליבן,
נישט קאָנענדיק די אויגן אָפּרייסן פון פידל.
— פון וואַנען איז דאָס? — האָט ער אָנגערופן
דעם נאָמען פון דער שטאָט פון בעקאַס חתן
און מער נישט רעדנדיק אַריינגעטראָגן עס צו זיך.
פאַרנאַכט האָט ער זיך אָנגעטאָן אין שוואַרצן רעקל
אין ווייסן קראַגן מיטן רויטן שניפּס
און זיך געלאָזן גיין צום ווייסן ציגל־הויז.